

საქონლის-მომწოდებელი მიწის-მფლობელი

საქონლის-მომწოდებელი მიწის-მფლობელი

თბილისში „დროშის“ რედაქციის კანტორაში, შვილის ქაზ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, ბეჭდვის სახ. ლში.

თბილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: В. Тифлиси. В. контору редакції грузинской газеты „ВРЕМЯ“. რედაქციის კანტორაში მიიღება ყოველ-გვარი განცხადება სხვა და სხვა ენაზედ. შასი განცხადების დაბეჭდვისათვის ჩვეულ-ბრძოლის ასოებით გაზეთის სტრიქონზედ 8 კაპ.

წიგნი

საკონსტიტუციო და სალიტერატურო გაზეთი.

გაზეთის ფასი:
თბილისში — 6 მან.
ქარსის წლისა — 4 — 3 — 50 კ.
სამის თვისა — 2 — 50 კ. — 2 —
საოკე ერთის ნომრისა გაუგზავნელათ — 3 შაური.
„დროშა“ გამოდის ყოველ კვირას, პარასკევებით.

რედაქციისათვის.
ხელის-მოწერა „დროშაზედ“ ყოველთ-
ვის მიიღება. ამ გაზეთის დაბარება შეიძლება
პირადად ან წერილობით.

რედაქცია უმორჩილესად სთხოვს „დროშა-
ზედ“ ხელის-მოწერას, რომელთაც გაზე-
თის ფული ჯერ არ მოუყიათ. შემოიტანონ
ეს ფული.

შინაარსი: განცხადება ქაქასის ნამესტნიკის
შმაგერის სამხარეო ელსის, შმაგერის ბრძანება,
ქორეპროდუცია, პოლიტიკა, შინაარსი, მხარე,
ტელეგრაფები, სალიტერატურო ნაწილი, ლექსები,
სახელმწიფო ბანკის განცხადება.

განცხადება.

20 ივლისიდან მელიქიშვილის და კაპ.
სტამბა და „დროშის“ რედაქცია იმყოფება
ხანის ქუჩაზე, თავ. მიხეილ ბეჭდვის სახ-
ლებში.

ქაქასის ნამესტნიკის უმათერის
სამმართველოდგან.

ქაქასის ნამესტნიკის უმათერის სამმარ-
თველო მოიწვევს მსურველთ იქსრონ პრო-
ექტის შედგენა თბილისში მტკარზედ რე-
ნის ხიდის გაკეთებისა, ტამოქნის გვერდით
მნაცქანოვის ხიდის მაგივრათ. პროექტის შე-
მდგენელებმა სახეში უნდა მიიღონ შემდგო-
მა პირობები: მიიღონ „თბილისის“ მხრი-
თ 1 ხიდი უნდა გაკეთდეს იმ ქვის ბურჯებ-
ზედ, რომელზედაც ეხლანდელი ხიდის თაღე-
ბი აწყვენილი. მაგრამ ეს ბურჯები არ შე-
ძებნებოდნენ დაკიდებული რკინის ხიდს.

2. ბურჯებს შუა დარჩომილის ადგილის
ზომა არის 22 საყ. და 2 1/4 ფუტი.

3. იმ ბურჯებს, რომლებიც ეხლა არიან,
იმდენი სიმაგრე აქვს, რომ იმაზედ სააღ-
ნიანმა ურემებმა იარონ.

4. ხიდს, რომელზედაც პროექტის შედგე-
ნას ეამბობთ, უნდა ჰქონდეს სამყოფი გა-
ნი, რომ ურემებმა და ქვეითებმა იარონ —
სახელობა 25 ფუტი ტრატუარებით.

5. თბილისის ბოლოები ერთი მეორეზედ და-
შორებული უნდა იყენენ 22 1/4 საყენ. თა-
ლის სიმაღლე, მოხრილი რომ გაიზომოს, იმ
ადგილიდან, საიდანაც ის დაიწყება, ხიდის
ზურგი სადაც სწორდება იქმინ, შეიძლება
იყოს 23 ფუტიდან 19 ფუტამდე.

6. პროექტთან უნდა იყოს განმარტება და
ანგარიში, ხიდის გაკეთება რა დაჯდება.

7. ოქტომბერი არის უკანასკნელი დრო
პროექტის წარმოდგენისა. პროექტი, მიიღება
თბილისში ქაქასის ნამესტნიკის საზოგადო
საქმეების უმათერის სამმართველოში.

8. პროექტის გასაშინჯველათ და დასაფა-
სებლათ მართებლობის განკარგულებით დაი-
ნიშნება საკუთარი კომისია, ხელოსანთაგან
შეგდენილი, და რომლის პროექტიც უკეთე-
სი აღმოჩნდება, როგორც შესახებ ხელოსანო-
ბისა, ისრე ეკონომიისა, ის მიიღებს საჩუქ-
რად 500 მან.

9. პროექტს შემდგენის ხელი არ უნდა ეწე-
როს. ის უნდა აყოს აღნიშნული დევიზით.
ქონვერტი, რომელშიაც პროექტი იქნება,
დევიზით გამოგზავნება. მხოლოდ კონვერ-
ტში ჩაიდება წიგნი, რომელშიაც პროექტის
შემდგენი გაცნობებს თავის სახელს და გე-
არს, ეგვრეფე ადგილს, სადაც ცხოვრობს.

უმაღლესი ბრძანება.
ხელმოწიფე იმპერატორმა უმაღლესად ბრძა-
ნა, რომ იმპერატორი მაქსიმელიანე 1-ის სი-
კვდილზედ უდიდებულეს სასახლეში ჩაიციან
შავები ოთხ კვირას. ჩვეულებრივის წესით.

„დროშის“ კორესპონდენცია.
ჭუთაისიდან.

როგორც სწერდნენ გაზეთებში, ამ
გაზეთულს რუსეთში და სხვა ქვეყნებ-
შიაც ძლიერი დიდ-წყლობა იყო; დიდი
და პატარა მდინარეები გადიდნენ ნაპირები-
დამ და დიდი ზიანი მისცეს ადგილობრივ
მცხოვრებთ. ამ მხრით ჩვენი რიონი სხვა
ქვეყნების წყლებს უკან არ ჩამორჩა. საზო-
გადოდ ჩვენ შეჩვეულნი ვართ რიონის ხმირს
გადიდებას: თითქმის ყოველ წლებით რამდენ-
მეჯერ რიონი გადადის ხოლმე ნაპირებიდან
და დიდს ზარალს შერება; მაგრამ ასეთი იმისი
გადიდება და გადავლა, რომელიც ჩვენ ენა-
ხეთ გასული თვის (ივნისის) 23 და კიდევ
სამი წლის წინათ, ჭუთაისში ბევრს არ ახსო-
ვს, რომ წინეთ ყოფილიყოს, საშინელი სანა-
ხავი იყო ეს მდინარე იმ დღეს: პატარა და
დიდორი ხეები ძირიანათ ამოგლეჯილები,
ტივები, ფიცრები, ცოცხალი და დამხრჩვლი
პირუტყვები გაუწყვეტლად მიცურავდნენ
ქვეითკენ თითქმის მთელი დღე. დიდი უბედუ-
რება ის იყო, რომ ეს წყალდიდობა მოხდა
მრავლისათვის მეტის მეტად ცუდ დროს: ღო-
მი და სიმინდი, რომელნიც შეადგენენ უმათა-
ერის ხალხის სარჩოს დასავლეთის საქართვე-
ლოში, ესე იგი იმერეთში, ბურიაში და სა-
მეგრელოში, ახალი ამოსული იყო მიწიდან,
პური ბევრს ადგილს აუღებელი, და რადგა-
ნაც საუკეთესო ყანები, ჭუთაისიდან დაწყე-
ბული შოთამდის, სულ რიონის პირად არის
და ეს ნაპირები დაბლობია, შეგვიძლიან წარ-
მოიდგინოთ, რა დიდი ზარალი მოიტანა რი-
ონმა. ოპირის ახლო ადგილების მნახე-
ლები ამბობდნენ, რომ იქ ყანების კვალიც არ
ჩანას; ახალი ამოსული სიმინდი და ღომი
დაუფარავს ღრმა ქვიშის ტალახს, რომელიც
დიდ ხანს არ გაშრება. საწყალი სოფლები-
ბი, დიდად დამწუხრებული მცხოვრებნი თა-
ვიანთ ფუტად გადიდის ნაპირანსულებს და
არ იციან რა ჰქნანო: სიმინდის ხელმეორეთ
დათესვა გვიან არის, ღომისა კი შეიძლება,
მაგრამ ტალახი უშლის. მართლმ დიდი უბე-
დურება იყო მცხოვრებლებისთვის რიონის გა-
დავლა. მთით ჭუთაისში დიდი ზიანი არა უქნა
რა რიონს; საკმაოდ აზარალა მხოლოდ ფერ-
მა, (სახელმწიფო ბაღი) რომელსაც ადრე იქ-
ნება, თუ გვიან რიონი სრულებითაც ფეხს
აუღდავს; მაგრამ ამით დიდი არა დააკლება-
რა ჭუთაისს; ამისთვის, რომ სასიერო ადგი-
ლები უიმისოთაც ბევრი აქვს ქუთაისელებს:
მთელი ჭუთაისი ბაღებში დგას; ჭუთაისს აქ-
ეს ბუღვარი. ამ მხრით ფერმას სრულებით
არა აქვს იმისთვის ისეთი მნიშვნელობა, რო-
გორც აქვს, მაგალითებრ ალექსანდროვის
ბაღს და მუშტიდს თბილისისათვის. თბილი-
სში, რომ ეს საზოგადო სასიერო ბაღები არ
იყოს დიდად საგრძნობელი და შემაწუხებე-
ლი იქნება მცხოვრებლებისთვის იქაური ხმე-
ლი, მტერიანი ჰავა, შფო მნიშვნელობა უნდა
ჰქონდეს ჭუთაისის ფერმას იმ მხრით, რომ

ის არის გაკეთებული გასაგრძელებლად ამ
მხარეში რიგინი ბაღის კეთებისა. ევენახის და
სხვა სასარგებლო მცენარეების კეთებისა და
მოვლისა; მაგრამ აი რამდენი ხანია არსებობს
ფერმა, და იმისგან არაფერს არა უსწავლია. მე-
ბაღეების სასწავლებელს, რომელიც ვითარც
არსებობს ფერმაში, შეადგენენ ათი თორმე-
ტი ოდეს ყმაწვილები, რომელნიც სწავლობენ
ქართულად და რუსულად წერას და კითხვას,
და მებაღეობა კი. ვგონებთ, მათ ეცოდინებათ
თაყსდროზე არა უკეთესად სოფლის მებაღე-
ობაზე. იმათზე უკეთესად ეცოდინებათ მხო-
ლოდ კეთება ყვავილებისა და თაიგულებისა,
რომელნიც ასე საჭირონი არიან მანდილოსნე-
ბის ყნოსვის დასატკბობლად. მართლა და
ყვავილები და თაიგულები (ბუტყები) ბევრი
კეთდება ფერმაში. მაგრამ ანდაზათ ნათქვამი:
თამაშობა სანთლად არა ღირსო. შერმა მისი
ყვავილებით და თაიგულებით არა ღირს იმ ხა-
რჯათ, რაც იმაზე გადის...

თუ ბოლო დროს უწინდელ დროზე უფ-
რო გაზვირდა და გაძვირდა რიონის უცებ
გადიდება და გადავლა, ალბათ უნდა იყოს
რამე განსაკუთრებით ამის მიზეზი, რომელიც
წინ არ ყოფილა. ორი მიზეზისაგან მოხდება
წყლის გადიდება: თბილისიდან დადნობისაგან და
წყიმებისაგან. თბილისიდან გადიდებული წყა-
ლი არ არის ეგრე რიგათ მანებელი ჩვენში,
ამიტომ რომ თბილისი ლანქერი არის ხოლმე
გაზეთულს, იმ დროს, როცა სიმინდი და
ღომი ჯერ ნაკლებათ არის დათესილი, ან
არა და ამოსული არ არის. შფო მაზარა-
ლებელია წყალდიდობა წვიმებისაგან-მაისიდან
დაწყებული ნოემბრამდე. ახლანდელი რიო-
ნის გადავლა და სამი წლის წინათაც, სეტემ-
ბერში, მოხდა წვიმებისაგან. მაგრამ წვიმები,
ძველად, როდესაც ჩვენი ქვეყანა უფრო ტყ-
იანი და ჭაობიანი იყო, უფრო ეცოდინებოდა,
მინამ ახლა; ისეა რა რიონი ახლა უფრო ხშირად
და ძლიერად დიდდება და რდენის არე მარეს,
მინამ წინათ. რით უნდა აიხსნას ესა? ამბო-
ბენ, რომ ამის მიზეზი არისო გაოხრება და
მოსპობა ტყეებისა იმ მთა-გორებში, რომ-
ლებს შუა მომდინარეობს ზემო ნაწილი რი-
ონისა და საიდანაც ერთიან მას სხვა და სხ-
ვა წყლები. მართლაც და თუ წარმოვიდგენთ
ერთი მხრით იმას, რა ვაღენია აქვს ყოველ
მხარეში ტყიან მთებს წვიმის და წყლების სი-
მრავლეზე, მეორე მხრით შევხედეთ იმას, რა-
ნაირათ გაოხრეს და აოხრებენ ტყეებს ჩვენ
ქვეყანაში, ადვილად მივხედებით, რომ ზემო
ნათქვამი მიზეზი რიონის უებრი და უცები
წყალდიდობისა საფუძვლიანია. ტყეს აქვს ბე-
ერი სინოტი; ამასთანავე ტყიანი მთები იჭე-
რენ ღრუბლებს და ამ სახით, აძლენ ქვეყა-
ნას წვიმას; ტყე იჭერს მთაზე ნიაღვრს და
უშლის ერთბაშად წყლების მოვარდნას და
გადავლას დაბლობ ადგილებში. შეკავებული
ტყისაგან წვიმის წყალი ჩადის და გროვდება
მიწაში, საიდანაც გორების ხეობაებში და გვე-
რდობაებში გამოჩნდება წყაროებად და რუ-
ებად. ამის გამო იმ ქვეყნებში, სადაც მთა-
გორები შემოსილნი არიან ტყეებით, ბევრი
წყაროები და მდინარეები; იქ საკმაოდ მო-
დის წვიმა, გვალვა იშვიათია და დიდ ხანს არ
გასწყვს. რასაკვირველია ამასთანავე ბევრი და-
მოკიდებულია იმაზე, ახლოა თუ შორს ზღვა

ამ ქვეყანაზე და საიდან უმეტეს ნაწილად
ჰქრის ქარი. სრულიად ამის წინააღმდეგს ებე-
დავთ იმ მხარეებში, სადაც მთები გატიტლე-
ბულია, უტყვია. იქ ხშირია გვალვა; წყლები
ნაკლებათ არის და რომელნიც არიან, ის თე-
ისება სჭირს, რომ უცებ, პატარა წვიმისაგან,
მოვარდებიან, გადიდებიან და აოხრებენ არე-
მარეს, რადგანაც წვიმის დროს არაფერი იჭ-
ერს მთებზედ ნიაღვრს, რომელიც ყოველ მხ-
რით რეცხს გორას, თან მიაქვს ნაყოფიერი
ზედაპირი მიწისა და თავისუფლად მიგრიალებს
დაბლობში. ამისთვის მართლს ამბობენ ისი-
ნი, რომელნიც რიონის ჩქარს მოვარდნას და
გადავლას მიუწერენ ტყეების აოხრებას; ამი-
ტომ, რომ ეს მეტად ცხადი ფაქტია, რომ
ტყეებს, როგორც რიონის არემარეებში, ეგ-
რეთვე საზოგადოდ ყოველგან ჩვენში მეტად
გაოხრეს და ახლაც უთაბოლოთ სჭირან და
ბოლოს უღებენ. მს ფაქტი ყოველს შემო-
ხვევაში ღირს ამათ, რომ იმაზე ყურადღება
მივაქციოთ.

წინათ, დიდი ხანი არ გასულა, რაც მთე-
ლი დასავლეთის საქართველო დაფარული იყო
ტყეებითა, რომლებშიაც იშვებოდა ყოველ
გვარი შენობის ხეები: მუნა, წაბლი, ძელქვა,
ცაცხვი, მალალ ადგილებზე ფიჭვი და ნაძვი
და სხ. ახლაც, როცა მალალი მთიდან დაჰყუ-
რებ ამ ქვეყანას, გგონია რომ ტყით არის შე-
მოსილი. მართლა კი რას ვხედავთ? მთელს
იმერეთში (შორი, შეუვალი ხეობების გარ-
და) ერთილა რიგინი ტყე — აჯამეთისა. ტყე-
ები სხვებიც ბევრია, მაგრამ როგორი ტყეები?
ისეთები, რომლებშიც ხეები ვარგან ან მხო-
ლოდ შემად, საფიცრო ხეები კი იშვიათად
იზრდება. ჭუთაისში შენობისთვის საფარგისი,
კარგი მუხის და წაბლის ხეები მოაქვს მხო-
ლოდ აჯამეთიდან, ფიჭვს და ნაძვს კი ზიდა-
ვენ ზემო ჩაქიდან, ხანის და ზეკარის ხეობი-
დან და ლხეთ-ახალციხის მთებიდან. დიდი
წაბლარის და მუხნარის ადგილას, რომელიც
თხუთმეტი-ოც წლის წინათ ჭუთაისიდან და-
წყებული გასწევდა ხონისკენ და უწევდა ბუ-
ბის წყლამდის, ახლა ვხედავთ დამახინჯებულს
ჯაგნარს, რომელშიაც რიგინი შემად არ იშო-
ვება. სადღა ახლა ის დიდ ძალი ტყე, რო-
მელიც ოპირიდან დაწყებული ორივე რი-
ონის პირზე, მეტადრე ბურის მხრით, მიდი-
ოდა ზღვამდის? ოცი წლის წინათ მშვენიე-
რი რამე იყო ეს ტყე: ახლა ის შესდგება უმე-
ტეს ნაწილად მრუდე, უსწორ მასწორი კოპი-
ტის (ივნის), თხმელის (მურყანი) და ცხმლის
(რცხილა) ხეებისაგან, რომელნიც გამოსადე-
გი არიან მხოლოდ შემად; წაბლის და მუხის
დიდი და სწორ ხეები, გამოსადეგი შენობი-
სათვის, ძვირად იზრდება ახლა იმაში. იფიქ-
რებს კაცი, რომ ტყეების მოწყვეტას ერთი
კარგი შედეგი მაინც ექნებოდა, სინოტი
იკლებდა და ჰავა გაიწმინდებოდა და უფრო
მართლი შეიქნებოდა. მაგრამ ესეც არ ეთ-
ქმის შესახებ ყველა ამისთანა ადგილებისა.
მაგალითებრ, რიონის დაყოფილებაზე, ბურია-
შიც და სამეგრელოშიც, ისეთივე საძაგელი,
ხაშმინი ჰავა არის, იგივე ხშირი ცივებ-ცხე-
ლება ზაფხულში, როგორც ძველადყოფილა;
ამისთვის რომ ტყეები, ჭაობები, ნოლები ის-
ცე ისე დგანან იმ გაუუქმებულ ტყეებში, რო-
გორც წინათ ყოფილა; არაფერს არ უმეტადი-

ჭუთაისი. 6 ივლისი.

პოლიტიკა.

ბაზეთა „Figaro“ ამბობს: ჩვენ პირველათ უნდა აეხსნათ 34 დღეში საქმის შეგვიანება, რომელიც საზოგადოების აზრს ძრიელ აღელვებდა. პირველი კურიერი, რომელმაც მოიტანა იმპერატორი მაქსიმელიანეს დატყვევების ამბავი, სან — ლუის მხოლოდ 7 მაისს (19) მოვიდა. 10 (22) მიიღეს აქ პრეზიდენტის ბრძანება და იმპერატორს მაქსიმელიანეს გამოუცხადეს, რომ ის სამხედრო სამსჯავროში უნდა წარსდგეს. მაქსიმელიანემ ამახდ უარი სთქვა. ის თხოულობდა სასჯელს იმ სახელობით პირთაგან, რომელთაც ის სახელმწიფო ტახტზედ მოუწოდეს. საქმე დადგა. პრეზიდენტს იმპერატორის წიგნი გაუგზავნეს სხვა და სხვა ნაპოვნი ქალღღებითურთ. პასუხი მიიღეს მხოლოდ 18 (30). პრეზიდენტი მაქსიმელიანეს უარს უთვლიდა იმ საფუძვლის ძალით, რომ რესპუბლიკის თავმა სახელობით პირთ პალატას არ დაუძახა. მაგრამ პი-

რდებოდა სიკვდილიდან პატივსაცემად, თუ ის და-
ფიციცდებდა, რომ მებრძოლი ალარსდროს ფეხს
აღარ გასდგამდა და ხელს მოაწერდა მებრძოლის
ხელმოწერის უარის თქმას. მაქსიმელიანემ
დაუყოვნებლივ გამოაცხადა პირად ამ ორს
პირობასზედ თანხმობა თუ იმის აფიცრებას და
საღმართებსაც გაანთავისუფლებდნენ. თუმცა
კიდევ დასთანხმდნენ მებრძოლებს პირვე-
ლათ, მაგრამ ბოლომდე სხვა ნაირათ იმუშავა.
30 მაისს (11 ივნისს) სამხედრო სამსჯავროს
ჰქონდა საიდუმლო ყრილობა გენერალი პო-
რონის თავს მჯდომლობით. სამნი დამნაშა-
ვნი მოიყვანეს სამსჯავროს წინ. მაქსიმელი-
ანემ უარი სთქვა თავისი გამართლებების
ამორჩევად. მირამონმა და მებრძოლ ერთად
ამოარჩიეს, ორივემ ერთი. ზადაწყვეტილობა,
რომელიც იმავე დღეს პრეზიდენტთან გაგზა-
ვნეს, დაბრუნდა მხოლოდ 6 (18) დღით.
ამტყიცდნენ, რომ პრეზიდენტს პატივობა
უნდოდა, მაგრამ მებრძოლის ელჩი მაშინგტონ-
ში იმას არ დასთანხმდა და ეს გახდა მიზეზი
იმით დასჯის ბრძანებისა. გენერალმა პო-
რონამ პასუხის მიღების უმაღლეს ამბავი გა-
მოუცხადა სამს პატივსაცემად. იმათ ეს სულაც არ
გაჰყვარებოდა. მაქსიმელიანემ მხოლოდ ით-
ხოვ, რომ ისინი ერთმანეთს არ დაშორდნენ
უკანასკნელს სათანადოდ, რომელიც კიდევ
აღუსრულებს. ისინი მისახსენებლად პატივსაცემად
რომელიც ფრანკლენს საფრთხივით ჰქო-
ნდათ გაკეთებული. იქ ძირის სახლში, რომელი-
ც უფროსადგრო და მოსათავსებელი იყო, შე-
ამწყვდიეს ისინი. იმათთან არაფრის შეცდომა შე-
სვლა, აბატი. შიშერის მეტს, რომელიც მაქ-
სიმელიანეს—კარის მღვდელი იყო. ღამე გა-
იარა ჩუმს ლაპარაკში: აღსარებას ამბობდნენ.
მირამონს ძირიელ აწუხებდა იარა თვალზედ,
რომელსაც ცივის წყლით იგრილებდა. მებრძო-
ლი მეტა ღრმა ძილს. მაქსიმელიანემ ქალადი
და მელანი მოითხოვა. მარი წიგნი დაწერა:
ერთი ნემენსურად ერც—გერცოლინა სო-
ფოსთან, თავისი დედასთან და მეორე—ცო-
ლთან; ჩააბარა ისინი ეპისკოპოსს და სთხო-
ვა მიეწოდებინა, სადაც როგია. მთხს სათ-
ზედ მაქსიმელიანემ მესასს (წირვა) მოსმენა
მოინდომა. მღვდელმა ლოცვები დაიწყო; მე-
ხია გააღვიძეს და სამივე მიიღეს წმინდა საი-
დუმლო. მირამონი იყო ფერ მისდელი და
დაღონებული. მებრძოლ ალტაცებაში იყო. ნუ
დავიფიქვებთ, რომ ის ინდოეთელია და ამის-
თენ იმას ბატონთან სიკვდილი დიდათ ესა-
ხელება, როგორც თვითონვე ამბობდა.

დაჰკრა შეიღმა საათმა. მოსმამუზიკის ხმა და
კაპიტანი გონსალესი კაპელაში შემოვიდა
თვალის ასახვევებით. მირამონმა მაშინვე
აახვევინა თვალები, არცკი განძრეულა. მებრძო-
ლი არ დამორჩილდა. ამ დროს ეპისკო-
პოსმა უთხრა გენერალს რამდენიმე სიტყ-
ვა, რომლის შემდგომაც ის ნებას დაჰყვა და აახ-
ვევინა თვალები. იმპერატორმა სრულებით
უარი სთქვა, მე მაგას არა ვიქო. ზაამგზავრეს
დასასჯელად. როდესაც მიახლოდნენ საფრთ-
ხივით ალაყაფის კარებს, მებრძოლ ხმა-
მალლა სთქვა: „ხელმოწევე, გვიჩვენეთ ამ უკა-
ნასკნელს დროსაც მაგალითი თქვენის კეთი-
ლშობილურ გაუკაცობისა. ჩვენ მოვსდევთ
თქვენის უდიდებულესობის კვალს! ამდროს
გამოიარეს ფრანკსკანელბმა ბერებმა პირ-
ველთ ორთ მოჰქონდათ ჯვარი და ნაკურთხი
წყალი, სხვები მოდიოდნენ სანთლებით. ინ-
დოეთელებს მოჰქონდათ სამი კუბო, თითო
ოთხთ ეჭრათ. კუბოებს მოაყოლებდნენ უკან
სამს შავს ჯვარს სკამებით, რომლებზედაც
უნდა ისინი თოფით დახვრტილიყვნენ. მაშინ
ზონსალესმა ანიშნა მაქსიმელიანეს გასული-
ყო. იმპერატორი გაბედივით მიახლოდა და
თან ორივე გენერლებს დაუძახა: „Vamos a la
libertad!“ თავისუფლებისკენ მივდივართ! მი-
მეთ მიძივით სიარულით ისინი ახლოდებო-
დნენ სასაფლაოს. წინ მიდიოდა იმპერატო-

რი; იმის მარჯვნივ—აბატი—შიშერი, მარცხ-
ნივ—ეპისკოპოსი. შემდგომ მიდიოდა მირა-
მონი, რომელიც ორს ფრანკსკანელს ეჭრა.
შუან მებრძო—ორს პატარებს შუა, რომლებიც
სანტა—პრუსიდან იყვნენ. როდესაც გორის
წვერზედ ავიდნენ, მაქსიმელიანემ თვალგაშ-
ტვრებით შეხედა აღმომავალს მზეს; ამოიღო
საათი და მოსწივა მათუთლს—სადაც იყო დი-
მალული იმპერატორის შარლოტას პატარა სუ-
რათი; მიიჭრა ის პირზედ; შემდგომ აბატი
შიშერს მისცა ჯაჭვი და უთხრა: „ზარდაც
ეს სახსოვრად ჩემს სატრფოს ცოლს მერო-
პაში და თუ როდისმე შეიძლოს თქვენი ლა-
პარაკის მოსმენა, უთხარით რომ ჩემი თვა-
ლები დაიხუტებიან იმის სახესთან, რომელ-
საც მე წავიღებ თან ციურს სამყოფელო-
ში.“ როდესაც იმპერატორმა შენიშნა თო-
ფების ნძრევა, იფიქრა, რომ სასოლოათ ემ-
ხადებოდა, სასწრაფოთ მივიდა თავის ამხანა-
გებთან და მოეხვია. მირამონი ძალიანხილდო-
დაცა სკამზედ, სადაც დარჩა უნძრეველად;
ფრანკსკანელბმა გულზედ ხელები დაუ-
კრიფეს. მებრძოლი და ისრე ესალმებოდა
იმპერატორს, ჩუმთ რაღასაც ელაპარაკებო-
და, რომელიც ევრაენ გაიგონა. იმან თვი-
თონვე დაიკრიფა გულზედ ხელები და ფეხ-
ზე მდგომელად დაუწყო სასჯელს ლოდინი.
მისკოპოსი მიახლოდა მაქსიმელიანეს და უთ-
ხრა: „ხელმოწევე ჩემის კონცხით მიეცით მთ-
ელს მებრძოს შერიგების კონცხი. აპატივეთ
ყველა ამ უკანასკნელს წამში!“ იმპერატორმა
რომელსაც ცხადთ ეტყობოდა ღრმად გუ-
ლის ღელვა, აკონცხა და ჩუმთ იყო. შემ-
დგომ უცებ წამოიძახა იმან ხმა მაღლივ:
„უთხარით ლოპეს, რომ მე იმისთვის მიპა-
ტივებია ლალატობა. უთხარით მთელს მებრ-
ძოს, რომ იმისთვის მიპატივებია იმისი დანა-
შაული.“ ხელი ჩამოართო აბატი შიშერს,
რომელსაც ხმა ჩაუწყდა. შიშერი ჩაუვარდა
იმპერატორს ფეხზე ქვეშ და დაუყოვნა ხე-
ლები, და ცრმლებით დაუსვლა. ბევრნი
ტიროდნენ იქ მდგომელებთან: მერმე ნელა
გამოაცალა მაქსიმელიანემ შიშერს თავისი ხე-
ლი, წაადგა წინ ერთი ნაბიჯი და სთქვა მაღ-
ლა ხმით, მაგრამ მწარეს ღმილით: „A la
Dispasion c'e ustea.“ (თქვენის პირის სანა-
ცელო ვიყო). ამ დროს ხელის ნიშანზედ
თოფები გულში დაუჭირეს, იმან წაიჭრა ხელ-
რალა სიტყვები ნემენსურად და თოფების
გრილში კომლმა დაჰფარა მაყურებელნი. მი-
რამონი მძიმედ დაცა დედა მიწაზედ, რო-
გორც მეს დაცემული. მებრძოლი ფეხზედ
იდგა და ჰერში ხელებს იქნევდა. ტყვიამ,
რომელიც მოარტყეს იმას კიდევ ყურში, მო-
სპო იმისი სიკაცხლე. იმპერატორი დაცა
ჯვარზედ, რომელზედაც იყო მიყუდებული.
ის იმავე წამს ასწიეს და ჩასდევს კუბოში.
მსრევე უყვებს იმ ორსაც. წაიღეს და მაშინვე
დამარხეს სასაფლაოზედ.

გენერალმა კორონამ მოუწოდა ეპისკო-
პოსს და მოსთხოვა წიგნები. იმ წიგნს, რომ-
ელიც ერც—გერცოლინა სოფოსთან იყო,
ხელი არ ახლეს. ის იყო მიწერილი სასიკე-
დალოთ გადადებულისაგან დედასთან, და იმ-
აში საშიშარი არა იქნებოდა რა. მეორე წი-
გნი კი, რომელიც იმპერატორის შარლოტას-
თან იყო, გახსნეს, რადგანაც ამას პოლიტი-
კური საჭიროება მოითხოვდა, და რომ სეკ-
რეტარს შესძლებოდა იმისი პირის გადმოღე-
ბა.
აი იმ წიგნის ტექსტი. შარანციულის დედანი-
დან გადმო თარგმული:
„ჩემო სატრფოე შარლოტა! თუ
ღმერთი ინებებს შენს მოჩინას და რო-
დისმე წაიკითხავ ამ სტრიკონებს, მაშინ შეიტყობ
ჩემის ბედის ყველა სასტიკობას, რომელმაც ასე
უწყალოდ დამსაჯა იმ დღიდან, როცა შენ მე-
როპაში წახვედი. შენ წაიღე თან ჩემი ბედ-
ნიერება და ჩემი სული. რატომ არ გაგვო-
ნე შენი სიტყვა... ამდენმა ამბებმა, ამდენმა

მოულოდნელმა უბედურებამ შემუსრეს კე-
შირი ჩემთა იმედთა და სიკვდილი ჩემთვის
ცხლა ბედნიერად განთავისუფლება და არა
ტანჯვა. მე მოვეკდები სახელოვანთ, როგო-
რც სალდათი, როგორც მეფე ძლეული და
არა გაუპატიურებული. თუ შენი ტან-
ჯვა ძრეილია, თუ ღმერთი ჩქარა მოგიწო-
დებს შენც ჩემთან შესაერთებლად, მაშ მე
ვმადლობ ღვთაებრივს მარჯვენას, რომელიც
ჩვენ ასრე დაგვსჯის.
მშვიდობით. მშვიდობით!
შენი საწყალი მამა.“

ტ ე ლ ე ბ ა მ მ მ ი,

პონსტან ტინეპოლი, 27 ივნისს (9
ივლისს). ხმა ბოლგარიში აღგომისა ერთი
ორათ ნამატებია. იქაური გუბერნატორი მი-
დატ—ფაშა ატუსაღებს უბრალო კაცებსაც,
იმ მიზეზით, რომ განდგომილები გამო-
ჩნდნენ. ამ გვარ მოქმედებით ის ხალხს უფრო
გაჯერებს და ააღვლებს. დასაუფლების სა-
ხელმოწერების აგენტები და ოსმალები ცდი-
ლობენ ბოლგარიში აღგომა რუსეთს და-
ბრონ.

ახალგაზდა მსმალის მომხრეებთან
ჯერ ტუსალობიდან არ გაუთავისუფლებიათ.
იმათზედ გამოძიება ისევ არის.

ბერლინი, 29 ივნისს (11 ივლისს) 16 პრუ-
სიამ თავისი მინისტრი—რეზიდენტი დაიბარა
მებრძოლში. ჩრდილოეთი გერმანიის საყოველ-
თაო გაზეთის სიტყვით ეს ამბავი იმითამ მო-
ხდა, რომ ცხლა შეუძლებელი და არის მებრ-
კასთან კავშირის დაჭერა.

პარიში, 1 (13) ივლისს. ბუშინდელ
სჯულის დამდებს კრებაში ბიუდჟეტზედ ბა-
ასის დროს მლივემ თავისაგან წარმოთქმულს
სიტყვაში ითხოვდა ფრანკიაში რეფორმის
მოხდენას და ბოლოს სთქვა: ჩვენ უნდა ამო-
ვიჩიოთ ამ ორში ერთი: ან ომი, ან კონს-
ტიტუციური მმართველობა. სასურველი იქ-
მნებოდა, რომ იმპერატორმა, სიბრძნისაგან
თვისისა, იჩიოს კონსტიტუციური მართე-
ლობა.

პარსება, 2 ივლისს. ხუთ შაბათს მდი-
ნარე მისლა ისე გადიდა, რომ თავისი არე-
მარე დაიჭირა. ამან აზარალა უთვალავი შე-
ნობები და მოიტაცა დამხადებული შეშა და
თივები.

სალიტერატურა ნაწილი.
მუშა ხალხის ქალის და ოჯახის მდგო-
მარობა მარკსის წინა-სახელმწიფო-
მეში.

IV.

ნამდელი საბუთები გვიჩვენებენ, რომ კა-
ნონიერი ცოლ-ქორბა თან და თან კლებუ-
ლობს. ამას ის მოჰყვება რასაკვირველია,
რომ უკანონო შეიღები ბევრი იზადებია.
საქმე იქამდინ მივიდა, რომ დიდ სამუშაო
ქალაქებში: ხშირი აღარ არის მუშაკების შო-
რის ცოლქმრობა. იქ გამრავლებულია და მა-
ინც მრავლდება საროსკიო სახლები (пур-
лич. дома). ბერლინი 1861—1867 მდე ამ
სახლებმა 15 იმატეს. ბოროლში 5 წელში 18
პრაცენტზე მეტად აიწია, ნეპოლში 25 პრო-
ცენტზე მეტად. პარიში 1864 წელში გამო-
აშკარებული როსკიო ქალი იყო 6,846, და
1854 წელში კი მარტო 4,332. მენაშია
3,310-ი, ბერლინი 9,653-ი (1864) წელში.
ლონდონში 1860 წელში როსკიო ქალის
რიცხვი იყო 30, 801. რასაკვირველია, ყველა
ამგვარი მთელ საზოგადოებას ცუდათ აჩნდ-
ება და შეჰყავს სისუსტეში თავის ახალგაზდა
თავობა. ზემო მოყვანილი მაგალითები უე-
ცველია სისწყლის და ბედკრულის მდგომა-

რეობის ანგარიში. ამას—შემდეგში გავიშ-
ნათ.
თავდაპირველათ ჩვენ შევხედნით, თუ რა-
ნაირათ ახალმა გარემოებამ გამოაცალა ხელ-
საქმე ქალს და მიანდო სულ სხვა გვარი მუ-
შაკობა. შევლამ იცის შინაური მოქმედება
ქალისა, მაგრამ კი ბევრმა არ იცის ქალის მუ-
შაობა სხვა და სხვა ქარხანებში. მსლა შრან-
ციაში სხვა და სხვა ქარხანებში მუშაობენ
ნახევარ მილიონამდე ქალები. მეტი ნაწილი
მათგანი მუშაობენ: აბრეშუმის, სელის ზამ-
ბის და მატყლის ხელობაში. შევლა ამ ხელო-
ბებს დიდი ყურადღებით მუშაობა უნდა და
ძნელი სამუშაო რამ არის. სადაც დიდი ყურ-
ადღება უნდა და ძნელია, ქალისთვის არის
მინდობილი. აბრეშუმის ხელობაში იმათ შე-
ხედებათ გამოიარონ ცივი ჰაერიც და პაპანა-
ქი სიცხეც. იმათ წვალეებაზე აი რას გვეუბნე-
ბა თვით ფრანკსკი ჟულ—სიმონი: „იმა-
ზე ძნელი წარმოსადგენი და სამწუხარო რა
არის, რაც სელის საქსოვში გადახდებათ მუ-
შა ქალებს: წყალი აგურის ფილაქანზე, მყარ-
ალი ჰაერი 25 გრადუსამდე, პაპანაქი სიცხე,
მყარალი სუნი თვით სელისა, სუყველა ამე-
ბისაგან საძაგელი ჰაერი დგას ქარხანაში. მე-
ტი ნაწილი მუშა ქალისა იხდიან ტანისამოსსა,
დგანან გახდილი თითქმის გაშიშვლებულნი.
ამ მოწამულ ჰაერში მაშინებს შუბ, ერთი
მეორეზე მიტყუპებული, ყველანი ოფლში
იწურვიან, ფეხ შიშველნი მუხლამდის წყალ-
ში, და როდესაც ცამეტი საათის მუშაობის
შემდეგ გამოდიან ქარხანიდან, მაშინ ის ნაგ-
ლეჯი ფარაჯები, რომლითაც ისენი დახურუ-
ლნი არიან, ძნელად თუ იპატივენ მათ სი-
ცივისა და სინოტიოსაგან, რა უნდა ქმნან და
რა დემართებათ თუ წვიმა და შორის გზა
აქვთ გასაღელი, მეტადრე სიბნელები და
ტალახში, ვინ მიეგებება იმათ სახლის კარებ-
ში? ზანა პოვებენ ისენი, იქ ოჯახში, სითბოს
და საკმელს? შევლა ეს ძნელი წარმოსადგე-
ნია და გულის ამრევია.“ ამ გვარად, სადაც
ძნელი სამუშაოა იქ ქალს მოაჩვენებენ საქმეს.
მეორე კიდევ ქალები შედიან სტამბის მუშა-
ობაში, მაგრამ ნაკლებ ქირას იღებენ ამ ხე-
ლობაში, ვიდრე კაცები. ამასთან კიდევ რა
ანგარიში ხდება. ზასულის წლის დასაწყისში
პარიში ასოების ამწყობ მუშა კაცებს შეე-
დგინათ პირობა, მინამ არ ემუშავნათ, ვიდრე
იქიდგან ქალებს სულ არ გამოისტუმრებდნენ.
ამ გვარივე მაგალითი ყოფილიყო პეტერბუ-
რში რამდენიმე წლის უკან.“

V.

მოაცილა თუ არა ახალმა გარემოებამ ქა-
ლი თავის ოჯახს და შეიყვანა თუ არა საზო-
გადო სამუშაო ადგილებში, მასთანვე შე-
ეცალა ქალს ჯილდო თავისი შრომისა. წი-
ნეთ ქალი მუშაობდა თავისი ოჯახისთვის, სა-
რგებლობდა ამითა, ცხლა კი მუშაობს სხვისა-
თვის, და ამის მაგიერად იმას აძლევენ შრო-
მის ნიშანს, რომლითაც იმან უნდა დაიკმაყო-
ფილოს ყველა თავისი მოთხოვნილება: სვას,
სტამოს, ჩაიცოს და სხ. მაგრამ საქმე იმაშია,
შეუძლიან თუ არა დაიკმაყოფილოს თავისი მო-
თხოვნილება იმ ჯილდოთ, რასაც იმას ამ შე-
ვიწროებულ გარემოებაში აძლევენ. მანათ
იმისი შემოსავალი და გასავალიც, და ამისმა-
ალითად აიყვანათ არა თუ სულ უკანასკ-
ნელ პირობაში ჩაეარდნილი მუშა, არა, იმ გვა-
რი რომელიც საშუალოდ კარგ მდგომარო-
ბაშია. შრანციუში ჟულ სიმონი ამბობს,
რომ შრანციაში მქსოვარი ქალი იღებს დღე-
ში ერთს ფრანკს და ორმოცდა ათს სანტოშს,
ესე იგი ექვს შაურ ნახევარს. ეს კიდევ დი-
დი ილბალია, — ბევრი სამუშაო ადგილია, სა-
დაც ამის მესამედს იღებენ დღეში. მქსოვე-
ლები აბრაშუმის ქარხანებში იღებენ დღეში
ერთს ფრანკს და ათს სანტოშს, მატყლის სა-
მუშაოში ერთს ფრანკს და ოცდა ხუთს სან-

ტომს. აი რა ანგარიში გამოჰყავს ჭულ სი-
მონს, მათის ცხოვრებისათვის, რომელნიც
დღეში იღებენ 43 1/2 კაპიკს. ამითი შეიძლე-
ბა, მაგრამ ძალიან დიდის გაჭირვებით, ცხოვ-
რება, ასე რომა მუშას შეხედება რაღაც მუ-
რალი სარდაფი სადგომრათ, დაგლეჯილი კო-
ნკები ტანსაცმელად. ამასთან უნდა ავიღოთ
ანგარიში უკმა დღეები 65 მაინც. აქედამ რა-
საკვირველია კიდევ უფრო უმცირდება ლუკმა
პური. ამ გვარი ჯილდოთი ძნელია ცხოვრება,
მეტადრე სიძვირის დროს. ახლა იმ ქალებზე
ხომ რაღა ითქმის, რომელნიც დღიურ ქირას
იღებენ მხოლოდ 75, 50 და 35 სანტამს.
მსეც კი უნდა ესთქვათ რომ ამ გვარები ბე-
ვრნი არიან, ათი ათასზე მეტი. იმათ დარჩე-
ნით ეს გასავალი გზები: ან შიმშილით დაიხო-
ცონ თავი, ან იქურდონ და ან სხვა რამ სი-
სუსტეს მიეცნენ, საჭიროებას იქამდის მიჰყავს
საქმე. მართლათაც ამ გვარად აბოლოდენ
საქმეს. იქნება სდქვან: განა იმათ შემწე არ
გაუზრდებათ ან ქრებოი, ან სხვა საშუალება
რამდენ სულ ხომ ისე არ დარჩებიანო. მძრე-
ბი არა ვითარ შალავთს იმათ ცხოვრებას არ
მისცემენ; ქმარი თავის საზრდოსაც ძლიერ
შოულობს მუშაობით და წერილი ცოლზე-
ლი ისე რჩებიან, ასე რომ ქმარი ქალი უფ-
რო დიდ გაჭირვებაშია. აი იმათ ოჯახობაზე
რას ამბობს ჭულ-სიმონი: „იმათი სადგომი
სარდაფი, სადაც შეგიყვანთ დაძვლებული და
ვიწრო, კიბე ასე რომსახიფათოც არის ამ კი-
ბეზე. სიარული. შენასკენ კიბეზე კიდევ გა-
არჩევს კაცი რასმეს, და იქეთ კი სრულიად
სიბნელეში შედის კაცი, თვალმა დიდი ძალა
უნდა დაატანოს, რომ გაარჩიოს რამე საგნე-
ბი. აქედგები გაწვებულია და გატალახიანე-
ბული, ჰაერი ხომ თავის დღეში არ გაიწმინ-
დება, ნიდაგი სიმყარეა. ამ სარდაფში მი-
ყრილ-მოყრილი არიან საწყალი მდგმურები,
მიწილილან იქა, სადაც გადატყულან მუშა-
ობისა და შიმშილისაგან გადაქანცულნი, გა-
მოდიან ამ სარდაფიდან მარტოკა იმისთვის,
რომ გააგრძელონ წვალეების მუშაობა.“ შეე-
ლოგან ამ გვარ ცხოვრებას ვხედავთ, ამბობს
ჭულ-სიმონი: ამ გვარსავე სიჭირბოროტს, სიმ-
ყარეს და სისაწყლეს. „როდესაც მუშაობა გა-
ბმულია იღებენ კიდევაც კარგ ქირას, მეტი ნაწი-
ლი მაშინაც შევიწროვებაში არის: იმათ არა აქვთ
საქმელი და სასმელი პატარა ყმაწვილებისთვის!
თუ კი ყმაწვილი ავით გახდა, მაშინ ხომა არა-
ფერი ილაჯი არა აქვთ წამლის სყიდვისა. მქი-
მები ამბობენ რომ ამ საწყლებისთვის პირვე-
ლი წამალი იქმნებოდა ნოყიერი საქმელი, მა-
გრამ ამას პატრონებს ვერ გაუცხადებენ. ამ
მდგომარეობაში არიან მაშინ, როდესაც მუ-
შაობა ხელთქვეშა აქვთ და მშვიდობიანობა
და თუ კი რამ ხელ-შემშლელი გარეგანი მი-
ზეზი ასტყდა, მაშინ ხომ წასულია იმათი
საქმე. მხლა შევხედოთ იმ მუშა ქალების ცხო-
ვრებას, რომელნიც ასრულებენ შინაურს მუ-
შაობას: ესენი არიან: მკერავები, მრეცხავები,
მეშლავეები და სხ. ამ ყამად მარტოკა პა-
რიჟში მკერავი მუშა ქალია 113,000 სულია.
საშუალო ჯილდო მკერავებს დღეში ერთი
ფრანკი და 42 სანტიმი აქვთ, მაგრამ ეს ჯილ-
დოც კლებულობს მის გამო, რომ ამ ხელობაში
იმათ ეცილებიან: მონასტრები, სატუსალოები
და საკერავი მაშინა. იქამდინ შეეცილნენ
იმათ, რომ ჟილეტის შეკერვისათვის, მარტო
ოცს სანტიმს აძლევენ, როდესაც რომ ჟი-
ლეტის კერვას მთელი დღე უნდება. პარიჟში
არიან ბევრი მკერავები, რომელნიც დიდ ბე-
დნიერებათ მიანჩიანთ სამი სანტიმი (კაპიკზე
ნაკლებია) საათში. ამ გვარ მცირე ჯილდოსა-
თვის უნდა იმუშაოს ცამეტი საათი დღეში,
მუხლ-მოკეცილი, და ამ გვარი ცხოვრება
უჩინს იმას სხვა და სხვ. ავთმყოფობას, ასე
რომ ბევრნი მათგანი ოცს, ოცდაათს წელს
მეტს ვეღარ ცოცხლობენ. ცხოვრება ამ მუ-

შა ქალებისა ამ გვარია, არა ვითარს სიუმ-
ჯობესში არ შედის და უფრო დიდი შევიწრო-
ებადღეა. მონასტრები, სატუსალოები და სხვა
ამ გვარი სახლები თავისუფალნი არიან იმ ხარ-
ჯისაგან, რაც თავზე აწევს თავისუფალს მუ-
შა ქალს. შემომოხსენებულ სახლებს იაფათ
უჯდებათ და იაფათაც ჰყიდიან, თუმცა დიდი
მოგება კი რჩებათ. თუ შიმშილით არ უნ-
და რომ მოკვდეს, თავისუფალმა მუშა ქალმა
იაფათ უნდა აიღოს მუშაობა.

VI.

მხლა შევხედოთ მუშა ხალხის ქალის და
ოჯახის ყოფა-ცხოვრებას ანგლიაში. მნახოთ
იმ ქალების ცხოვრება, რომელნიც ქარხანე-
ბში მუშაობენ და ოჯახებშია, ენახოთ იმათი
ქირა და კაციასაც, შევხვთ თვით ანგლიის
მუშა ხალხის ცხოვრებასაც. ჩვენ ენახეთ, რომ
ანგლიაში უფრო ნაკლები გასავალი აქვს მუშა
ქალის შრომას, ვიდრე შრანციაში; როგორც
შრანციაში, ისე ანგლიაშიც გარემოების ცე-
ლილებამ მოაშორა ქალი თავის სახლის კარს
და დაწყებინა მუშაობა ერთად კაცთან სახლს
გარეთ ერთსა და იმავე ქარხანაში. მართი პი-
რი სწერს 1840 წელში: „მანჩესტერში ბამ-
ბის ქარხანებში კაცები აღარ არიან. მე ენა-
ხე ქარხანები, სადაც მუშაობენ 1,900-დან
2,000-მდე მუშა ხელი და ესენი სუყველა ქა-
ლები იყვნენ და ყმაწვილები. მარცმობის
ცელილებამ ადგილი კი უჩვენა ოჯახ გარეთ
ქარხანებში ქალსა, მაგრამ შინაურ შრომაში
კი ძალიან შევიწროვა ანგლიის მუშა ქალი
ვიდრე შრანციისა. „ქალის ხელთქვეშ დარჩა
მარტო ნემსით მუშაობა, ამბობს მწერალი
ლ. ეონ-შომერი, მაგრამ ეს მუშაობა ისე
ცოტა შემოსავალს აძლევს, რომ ყმაწვილი
ქალები, რომელნიც ამ ხელობაში არიან
ძლიერ, ძლიერ თუ შეიმუშავენ კვირაში სამს
ან ოთხს შილინგს, ესე იგი ცამეტს ან ჩვიდ-
მეტს კაპიკს დღეში. ამასთან იმათ უნდა იმუ-
შაონ 16 და 18 საათი დღე და ღამ. პერან-
გის შეკერვისათვის ისინი იღებენ 30 სანტამს,
ესე იგი შვიდ კაპიკს. იმაზე ძნელი მდგომარე-
ობა არ შეიძლება, რომელშიც ისინი არი-
ან. ეს ყმაწვილი ქალები უნდა აღდგენ ზაფ-
ხულ ზამთარ ოთხს ან ხუთს საათზე დილით,
რომ დასხდნენ სამუშაოთ, ანა და წავიდნენ
მუშაობის ასაღებათ ვაჭრებში. ისინი მუშა-
ობენ დაუყოვნებლივ დილიდან შუალამდე
ვიწრო ოთახში, სადაც შეიყრიან თავს ერ-
თათ ხუთი ექვსი, რომ შეიმოკლონ ხარ-
ჯი ცეცხლისა და სანთლისა. თუ მო-
დის მაგაზინებში შევლენ, იქ ამუშავე-
ბენ დღე და ღამ, ძილისთვის იმას რჩება
ოთხი ან ხუთი საათი და შაბათობით სრუ-
ლიდაც არა სძინავთ. ეს მუდამ ჯდობა უდ-
როის დროს მოუსწრაფებს იმათ, თუ კი ქლე-
კობას გადარჩნენ.“ (ლ. ეონ-ფო. შერი). ბამო-
დის რომ ანგლიის მუშა ქალი უარეს მდგომარე-
ობაშია ვიდრე შრანციისა, სადაც შრან-
ციის მუშა ქალს ეძლევა 75 სანტამი, ანგ-
ლიისას მარტოკა 50 სანტამი. შრანციაში
ქალი შეიმუშავენს 3 მანეთს და 75 კაპიკს
კვირაში. დღეში ხდება 31 კაპიკი. ამასთან
ესეც უნდა ესთქვათ რომ დიდ ქალაქებში
ანგლიაში უფრო სიძვირია, ვიდრე შრანცი-
აში. ავიღოთ სახლის ქირა. პარიჟში, ლიონ-
ში, რემსში და სხ. მუშები არა ოდეს არ
იხდიან წელიწადში 18 ან 20 მანეთზე მეტს
სახლის ქირას, ანგლიაში ამ ფასათ ვერ იშო-
ვის. ბერნ-ლა-ლ-არინ-ში, რომელიც უსა-
სიწყლოესი კვარტალია ლონდონში, ტალა-
ხიანი ნოტიო ოთახი სარდაფებში უჯდებათ
წელიწადში 40 მანეთი და მეტიც. მხლა წარ-
მოიდგინეთ მდგომარეობა მუშა ქალისა, რო-
მელიც იღებს ოთხს შილინგს კვირაში, აქე-
დან ორი შილინგი კი სახლის ქირათ უნდა
მისცეს: საკმელისათვის, სასმელისათვის, სანთ-

ლისათვის და ჩაცმისთვის რჩება მას 9 კაპი-
კი დღეში. მსეც თუ მუშაობა გაუწყვეტელი
აქვთ მთელ წელიწადს, მაგრამ ეს შეუძლე-
ბელია. ნამდვილის გამოანგარიშებით გამოჰ-
ყავთ რომ მუშას საშუალოდ შეხედება სამი
კვირა ავთმყოფობა წელიწადში. ამასთან უნ-
და დაუმატოთ დღესასწაული დღეები, და აქე-
დან ორმოცდა ორი კვირაღა რჩება სამუშაო
წელიწადში. მარხანებში მეტს ქირას იღებენ
მუშა ქალები, მაგრამ მაინც ნაკლებ კაცზე.
მანჩესტერში ქალის ქირა არის ხუთი შილინ-
გი, კაცის კი 20-იც. მგრეთვე სხვაგან. რასა-
კვირველია, ქალის შეცილებადაც დაუკლო
ქირა კაცს და კიდევაც კლებულობს თან და
თან. ძნელად უჯდებათ ცხოვრება მუშებს.
სიცოცხლე მათი, რა ავიღოთ საშუალო რიც-
ხვი 15 და 20 წელზე მეტი არა გრძელდება, იქ-
ნება სულა 15 წლამდისაც მალე დაიწიოს.
ჯერ 1833 წელსვე მენანქმა რაუბონიმ, რო-
მელიც დაიბადა მე თერამეტე საუკუნის ნა-
ხევარში, ესეთი ჩვენება მისცა ფაბრიკის კამი-
სიას: „მე მინახამს სამი თაობა მუშებისა. მე
ვიცი ეხლა კაცები ჩემის წლისა და უფრო
ყმაწვილებიც. იმათი ნიჭი სულ მისუსტდა,
ისინი გახმენ, როგორც ხე, ისინი ყმაწვილე-
ბსა გვანან. მე ვიცი რამოდენიმე მუშები, რო-
მელნიც გახდილან ქარხანის მუშაობაში, ყმა-
წვილად ისენი ნიჭიერები იყვნენ, ეხლა სულ
დაეხშათ იმათ ნიჭი, სულ მოუძღვრებულ-
ნი შეიქნენ, და ჩემზედ კი ყმაწვილები არიან,
ნიადაგი მუშაობა აუძლოვრებს მათ. მუშებს
არა აქვთ საშუალება, კუჭი გაიძლონ შიმში-
ლისაგან და ისენიც მიჰყოფენ ხელს მოვრა-
ლობას და ათავებენ იმათ რომ სულ მიეცე-
მიან ლენოს და სხვა სისუსტეს. ამათი სიმრ-
თელე იშლება და ნიჭიც იხშება. პირველ
სამუშაო ქალაქებში ანგლიაში საშუალო ქი-
რა კაცისა არის კვირაში 10 შილინგი, ქალ-
სა სამი-ოთხი, ყმაწვილისა 2 შილინგი. საშუ-
ალო ქირა იმ ოჯახისა, რომელიც მესდგება:
მამისა, ცოლისა და შვილებთან, ასე რომ
ერთი კიდევაც მუშაობდეს ქარხანაში, ამ გვა-
რი ოჯახი შეიმუშავენს კვირაში 15 შილინგს,
ანუ ორი შილინგი დღეში და 66 თვეში. აქე-
დან კიდევ დღესასწაულები რომ გამოვირიც-
ხოთ და უქეიფობაც, რომელიც შესამთხ-
ვევია; მაშინ წლის შემოსავალი იქნება 144
მანეთი და 86 კაპიკი. შექვევლია ეს საკმაო
არ არის ცხოვრებისათვის. ზომიერის გამო-
ანგარიშებით ოჯახს ოთხის სულისაგან შე-
ეძლო ცხოვრება 262 მანეთით-მს 1833 წელ-
ში. ამასთან იმათ ექმნებოდათ მარტო რაც
აუცილებლად საჭიროა. თუნდ სულ არაფერი
გაძვირებულობის მას აქვთ, მაინც არა ჰყო-
ფნის ოჯახს მონაგარი ენლანდელი, ასე რომ
ან ხუთის თვეს არაფერი უნდა სჭამონ, ან არა
და შიმშილით იწყებოდათ თვალთ. აი რას ამ-
ბობენ თითონ ის მუშები, რომელნიც მუშა-
ობენ დღე და ღამ თექვსმეტ საათს და იღე-
ბენ კვირაში შვიდ შილინგს: „ჩვენ მარტო
პურით და წყლით უნდა ვიჩინოთ ჩვენი თა-
ვი, თან კართოფლით და მარლით, წინან-
დელი მარგებელი საკმლის მაგივრად. რომ-
ლის მექანენიც ჩვენ წინეთ ვიყავით, ხშირათ
ჩვენ დღე და ღამ მუშაობის შემდეგ უნდა
დაესწევთ უფანშიათ და დაფიქროთ უქმელი
ყმაწვილები, რომ არ შამოგვესმას შიმშილი-
საგან იმათი ტირილი.“

(შემდეგი იქნება).

ჩადრი. (*)

ძველებური ზალადა, მორიც ლატჩანისა.

I.

ზღია და ელის სასირცხვო სიკვდილს
მენგრის გრაფი ჯაჭვით შეკრული.
მას უნდოდა, რომ დაჩაგრულს მამულს
მიშველებოდა: მტრის ჯავრმა გული
მას გაუხურა; გრძნობდა მონებას
ის მონებს შორის, — და დაიჭირეს,
როცა ებრძოდა მძლავრ ბოროტებას,
და ჩამოხრჩობა მას განუჩინეს.

(*) შენიშვნა: მთარგმნელი სწუხს, რომ ქართუ-
ლი ნათარგმნის ძალა ძლიერ შორს უნდა იდოს ორი-
გინალის (ნამდვილის) ძალისაგან, მეტადრე იმიტომ
რომ ლექსი გადმოღებულია რუსულის ნათარგმნისაგან
და რომ ქართულად გადმოიღო იმისთანა კაცმა რომე-
ლიც დაუფარავდა აცხადებს, რომ ერთ ნატამალ პოეტურ
ნიჭზედაც არა აქვს პრეტენზია.

რა შეუსრულდა ცხრამეტი წელი,
უნდა დასტოვოს მან ეს ჭაფურღან-ქალი
არ ეშინიან იმას სიკვდილს: ~~მონაგარი~~
ის წამალია გულის-ტყვილის!
მაგრამ აჭრავლებს, როს აგონდება,
რომ ხალხის თვალწინ ჩამოჰკიდებენ...
რომ სევე ყვევების გროვა შეკრება
და მოძულეულის სხეულს დაჰგლეჯენ.
მაგრამ ის მაინც ყმაწვილურს, ტკბილსა.
ბნელს კუთხეშია, მიეცა ძილსა.

დღეს გრაფი დედას ყელს ეხვეოდა
და დაღონებით ამას ეტყოდა:
„მშვიდობით, დედა! გეკარგის შეილი
მართად-ერთი და ჯერეთ ყმაწვილი!
ჩემი სახელი განჰქრება ხელები
და არ დასტოვებს ამ ქვეყნად კვალს!
დედილო, შეილი, გთხოვ, შეიბრალე!
შეშინა შეეხვედი ბრძოლის გრიგალსა,
იქ კომლში, ცეცხლში, არ ეგრძნობდი ჟრ-
ჯოლას;

მაგრამ სასირცხვო სიკვდილის ყამსა
დამაწყებინებს ფოთლივით თრთოლას.“

დედა ნუ გეშინიან მას უპასუხებს:
„ნუ გეშინიან, არ აგაჭრავლებს!
დღეს სასახლეში წავალ სათხოვნად,
მოთქმით, ვალებით დაეღვრი ცრემლის მწარეს,
ზულსა დაფულობ ტახტზედ მჯდომარეს...
და დილას, როცა ჩამოსახრჩობლად
წაგიყვანებენ შენ მეიდანზედ,
იქ დამინახე მდგომს აივანზედ.
თუ შევი კაბით ვიქმნე მე, შეილო, როდესაც
იცოდე, რომა ხარ სასიკვდილო...
რაეკირს! ზული გაქვს ვაჟკაცური მანა, აოფს
და გაბედითა სიკვდილს შეხვდები; მოიგნის
სახრჩობელასთან შენ არ შედრკები; —
შენში სდულს სისხლი მამაპაპური! —
და თუ ბოლკონზედ ვიდგე ჩადრითა, უნებოთ
იცოდე, რომა ცრემლების ღვრითა უნდა
ზადგარჩინე სიკვდილს სასირცხვოს. —
მაშინ, მტარვალმა რაც უნდა გიყოს, —
არ შედრკე, შეილო, ყმაწვილივითა.“

და აი ეხლა გრაფს ტკბილად სძინავს
და დილამდისაც აგრე იძინებს...
ის სიზმარშია დედასა ჰხედავს,
რომ ჩადრამოსილი იმას დაჰყურებს...

II.

შეიქნა რეკა და ხალხი მიირბის...
მუხაზედ გრაფი ნელ-ნელა მიდის,
მას გარს არტყია გულქვა მცველები.
მოადგა ხალხი გაღებულს ფანჯრებს:
მინ იცის, რამდენს მოსდის ცრემლები
და ან რამდენის ქალის ხელები —
ორმხრივ აყრიან გრაფსა ყვევილებსა...
ის ვერაფერს გრძნობს და დარდიანი
მეიდნისაჲ წინ იხედება...
იქ დინახა მან აივანი,
და მაზედ დედა სდგას ჩადრიანი.

სიხარულითა გრაფი დღელდება!
სახრჩობელასკენ გულ მაგრად მიდის...
მტარვალის გვერდით უშიშრად დგება
და პირნათლათა ის სვეტთან ადის...
და თვით საკილზედ — ანდა დიმილი!
მაშ რათ ისხამდა დედა მისი ჩადრს!...
მე იყო წმინდა, უმანკო ტყვილი!...
მას ეშინოდა, რომ ვაჟი-შვილი
არ შეკრთომოდა ჩამოხრჩობის ყამს!
12 ივნ. 1867 წ. თიანეთი.

სახელმწიფო. ბანკის სამმართველოში.
23 ივნისს დაწყეს: ბანკის კანტორებმა და გან-
ყოფილებებმა, ვიდრე სხვა განკარგულება მო-
ხდებოდა, სხვა და სხვა ბანკის ბილეთების
დაგირავების დროს, უნდა დაუჭირონ, ანგა-
რითით, 9% (პროცენტით), ას მანეთში.
თეილისის განყოფილება სახელმწიფო ბან-
კისა უტყბადებს პუბლიკას ამ შემოხსენებულ
სახელმწიფო ბანკის განკარგულებას, და აც-
ნობებს, რომ ამის აღსრულება დაიწყა იმან
12 ივლისიდან.